

“Kırmancıya Beleke” ya ki “Tırkiya Beleke”

Xıdır EREN

Sarê Dêsimi, jüanê (zonê) Dêsimi, zagonê (kültür) Dêsimi, qal u qırrê Dêsimi sero zaf qeşi amay vatene, zaf qeşi amay nuştene. Ne ni qeseykerdoğun, ne ki nuštoğun, zafirê keşi zamet nêda xo, nêşi na Herdê Dêsimi de qomi sero sere nêdacna, babetê sosyolojiye ra no qom saye nêkerdi. Düri ra düri Sarê Dêsimi sero hêkati nusnay(!)

‘Sarê Dêsimi’ vatene de çı yeno ninun viri? ‘Jüanê Dêsimi’ vatene de çı yeno ninun viri?

‘Zagonê Dêsimi’ vatene de çı yeno ninun viri? Gereko isan nine hurendi de bivêno, hurendi de doze bikero, veco zani (zanaiş).

Sarê Qoçgiriye xo sarê Dêsimi ra say keno. Sarê Dêsimi ki sarê Qoçgiriye xo sero say keno. Heta Tertelê Qoçgiriye na qesa nia biye. Key ke CT (Cumurêtê Tırkiya) kewt herdê Qoçgiriye, Qoçgiriye Dêsim ra vısnê ra; aca ra nat ma jübini ra kewtime düri. Jübini re bime êl u qom. Nastiy u dostina ma kewte binê wel u herre. Nae ser taê aqılbereqokê ma veciyay werte, vati, “ma bo Qoçgirican’a zobi zobi miletime. Ma xo rê ‘Kırmanc’, Qoçgirici xo rê ‘Zaza’ vanê. Eke henio, ina ma ra niyê.” Na qesa ma ra tenêna dot, vera roci (cenub) de mabênê Piranicun bo Erğeni-Çewlig-Paloican de ki vêrde ra. Taine vat; “ma Henefime, niyê hetê zımey (şımal) ma ra niyê, ina Şafiyê”. Taine vat, “ni hetê vera roci Henefiyê, ni ma ra niyê” Nine ki xo jübini ra fiti (vısti) düri. Dewlete ki na mesela sero phiji saniti ma. Hela waxtê Şix Saidi de CT tenêna rehet kewt ma mabên, vat ke, “Na hetê Şix Saidi şafiyê, se ke dewletli bê, sıfte sıma qır kenê. Nine gonia Hesên-Usênî sımîta. Nîna Yezidê...” Nêverday sarê Dêsimi pheşti hetê Şix Saidi derê. Waxtê Tertelê Dêsimi de ki, Zazaanê Şafıyan rê vati, “Ni Elewiyê. Dısmenê mısılmananê. Dısmenê Mihemmediê. Bêdin u bêimanê. Kafirê.” Ebe na desise’wa Zazay jübini rê kerdı dısmen. Jübini ra fiti düri.

Dıma, siyasetê Kurdun ayni qeyda dê pıro. Nafa ki ine vat; “Sıma Kurdê. Zaza wertê koma Kurdan de pêrêwa. Zazaki jüano de xoser niyo. Jüano Kurdiyo. Wertê jüanê Kurdi de lehçeo. Emperyalisti-Koledari vanê ‘Zazay Kurd niyê.’ Heni kenê dawa ma lete lete kerê! Sıma ke qale Zazaun kenê, sıma benê ajan, benê provakatör.”

Ma derd u khulê Kurdun bo Tırkun zanime. Derdê ine siyasiyo! Ma na derdê “Kırmancıya Beleke” rê se vacime?

Aqılbereqokanê ma ki qe nêvati ke “reyê şime wertê ni miletê Zazay, nine nejdi ra nas bikerime. Adet u torê nine, itıqat u imanê nine saye kerime, nejdi ra nas kerime. Nîna heqa xo de, heqa sarê teberi de se vanê, se nêvanê? Senê qalun anê ra? Weşıya xo çıton ramınê? Çae (qey) taê xo rê ‘Zaza’, taê ‘Kırmanc’, taêna’yi ‘Kırd’, taêna’yi ‘Dımili’ vanê? Naê ke Xınıs de, Tekman de, Ardahan de, Qoçgiriye de Elewiyê. Jüanê ma qesey kenê. Ma, qey xo rê ‘Kırmanc’ nêvanê, ‘Zaza’ vanê? Ya ki, Gımgımıcı jüanê ma qesey kenê, Elewiyê. İna çae xo rê ‘Kırmanc’ nêvanê, ‘Şarê ma’ vanê? Çewlig de Dewa Xıraba-İbraiman (Gözeler) de hem Şafi, hem ki Elewi estê. Hem Şafi, hem ki Elewi çae xo rê ‘Zaza’ vanê?

Na ‘Dêsim’o ke vanê, raştia sindorê ke dewleta Tırki nê ro, inan ra ibareto, çı? Na sindorê Dêsimi heta kamci caano? Zanê ya nêzanê? Eke zanê, qey sero nêgurinê? Qey xo pey de nia nêdanê, tarixê xo ro sêr nêkenê? Nika no ‘İtıqatê Dêsimi, Jüane Dêsimi’ vatene de qey teyna Mamekiye (Qalan) yena nine viri? No ‘ıtıqatê Dêsimi’o ke yeno vatene, raştia itıqatê Çewligi ra, Piran ra, Qoçgiriye ra, Gımgım ra, Ardahan ra, Xınıs ra çıqa kono (kewno) düri? Ya ki jübini ra çıqa nejdiyo? Raştia, kami na qesa sero sere dacno?

Na Dêsimo ke nika yeno mordene, naca de Hermeni, Tırki, Kurdi, Zazay (Kırmanci) têare de weşıya xo gun bo gun ramita. Keşı keşı ro zulım nêkerdo. Roce ama, jübini sevekito (Tertelê Hermeniyan de Dêsimicun isanêtine kerda). E, se biyo? Eke henio; ni pêro pia jü miletê. Xo rê ki “Kırmanciya Beleke” vata. Ma, henio, mordemi ra pers nêkenê; “Na Tertelê Dêsimi de qey pêro Zazay/Kırmanci qır kerdi? Qey dewlete dormê dewanê Tırkun munit? Qey pırnıka de Tırki goni nêbiye? Raştia, ma Kurdanê Dêsimi re se bi? Raştia, inay qey niamay qırkerdene? Teyna ni aşirê ke veciyay ko, i qır bi? Ya, zêdiri inaê ke dewanê xo de mandi bi, nêbi bi çeke ro, vatêne “Ma ehl-i mutime” inay amay qırkerdene? Ya, inay merekan de ebe zav-zêçi’ a vêsay?

Eke heni têare de biyaine gore isan xo name keno; ma qey Kemalistan ra heredinime, mılcı (kıfır) kenime? İnay heqliyê. “Na Anatoliye de kam ke esto, pêro pia Tırkê”. Tırk, zey vatena ine namê de jü ırqı niyo. Namê de qomio! Kamo ke Anatoliye dero; Tırk, Kurd, Zaza, Suryani, Erebi, Rum, Yahudi, Pomak, Boşnak, Gurci, Laz, Tatar uçb... Pêro TIRKÊ!... (Ya ki; TIRKİYA BELEKE! Kemalistan kemi name kerdo...) Halbuke, alımê sosyolociye be qesanê nianênan’a teyna huyinê. Her qom ebe adet torê xo’wa, jüanê xo’wa, kerdena xo’wa, kamiya xo ramitena xo’wa jü miletê. Zêde duri mesêrime. Na gunê khalıkanê ma de, 1900-1938 na herdo ke ma sero kamiya xo ramınime (Dêsim), naca de hokmê kami vêrdêne? Qesa kami perey kerdêne? Jüanê kami amêne qeseykerdene? Ez ebe na qesa’wa ‘Dêsim de Hermeni, Tırk, Kurd çinê bi’ nêvanu. Helbet est bi. Helbet ciranê ma bi. Emma, Tırk u Tat kewto Herdê Dêsimi, nêkewto, inan rê derd nêbi. İnan rê dec niamêne. İne na herdi sero xo wayir nêdiyêne. İnay na Herdê Dewrêsi sero wayirê qesa nêbi. Nine naca de xo “yurttaş” nêdiyêne. Coka çeke ro nêbi!..

Raştia, “itıqatê Dêsimi” vatene de (Ke na qesa mı rê zaf teng yena) qalê itıqatê Hermeni biyêne? Ya yê Tırki biyêne? Na Tertelê Dêsimi de qom bo qom Kurdi, Tırki, Hermeni kamci caê de, key tıfang no dewlete ra? Ma qey inay “Kırmanciya Beleke” ra niyê, çiko?! İne çae “Kırmanciya Beleke” nêsevekita?! Raştia, kamci Hermeni, kamci Tırki, kamci Kurdi xo rê “Kırmanciya Beleke” vata? Tırkun bo Hermeniyan’a ca verdime, reyê sêrê wertê Aşira Şadıcun, xo rê se vane? Ya ki, Çemişgezeg de sêrê mabênê Sakakun, i xo rê se vanê. Tırêm, “Kırmanciya Beleke” vanê?

Ez na qesa çiton fıkrnon (borzal ken)? Mı rê heni yeno ke, na qesa, Hermeniye ke ma mabên de xo darenê we, eskera nêkenê, na qesa, qesa inana. Qesa domananê inana. Qesanê Tırkun bo Kurdan ra zêde, qesê da siyasiya. Ravezê, xo rê Hermeni vacê. Tırk vacê. Kurd vacê. Se vanê, vacê; emma ma binê wel u herre ra mekerê. Ma na dina ser ra vindi mekerê. Hermeniyan de, Tırkan de, Kurdan de hesabê de ma çino. Ma wazenime ke xo rê, jüanê xo rê, kamiya xo rê wayir vecime. Mıslıman-Elewi, çıqa Zazay estê, bêrê têare, qewete jübini derê. Henda ne thızê Hermeniyan, ne thızê Kurdan, ne thızê Tırkun ma jübini nêverdo, jübini ra duri mefiyo. Bızaniyo ke, kamo ke ma rê Tırk vano, kamo ke ma rê Hermeni vano, kamo ke ma rê Kurd vano, kamo ke ma rê Kırmanciya Beleke vano; derdê ine siyasiyo. Hetê zani ra pêroê xo cahilê. Ma keşı ra nêdecenime. Keşı rê dismeniye nêkenime. Na dina de çıqa qomi estê, pêro ma rê wa u biraê. Ma wazenime ke wertê qomanê na dina de caê xo qeyim kerime, ma ki bingê bıcime. Mıqerrem bime.

Jüanê xo Zazaki rê wayir veciye. Wertê mulxıtê xo de, nas u dostê xo de jüanê xo Zazaki qesey bike.

Jüanê xo Zazaki de bıwane, binusne.

To xo nas bike ke sar’i to nas kero.

Her vas kokê xo sero royino (Her vaş rıstımı xo ser beno zergun).

Nisan 2010